

DOI: [https://doi.org/10.58253/2078-1628-2026-1-2\(35\)-021](https://doi.org/10.58253/2078-1628-2026-1-2(35)-021)

УДК 330.341.1:334.722]:338.45(100)(045)
JEL L26, L60, O14, O25, O31, O38, R58

Ігор Анатолійович ФЕДОРОВ

аспірант відділу розвитку підприємництва,
Державної установи «Інститут ринку і економіко-
екологічних досліджень НАН України»,
м. Одеса, Україна
 <https://orcid.org/0009-0009-2240-4595>
itechexpert@i.ua

ДРАЙВЕРИ СТИМУЛЮВАННЯ, ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМНИЦТВА ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

***Анотація.** У статті досліджено закордонний досвід стимулювання, формування та використання потенціалу підприємництва переробної промисловості в умовах глобальних технологічних трансформацій та посилення міжнародної конкуренції. Розглянуто особливості державної політики підтримки підприємництва у переробній промисловості Німеччини, Польщі, Південної Кореї, Японії та Китаю. Визначено ключові драйвери розвитку підприємств переробного сектору. Проаналізовано інструменти фінансового, податкового та інституційного стимулювання підприємницької діяльності, а також механізми взаємодії науки, освіти та бізнесу. Обґрунтовано можливості адаптації кращих міжнародних практик до сучасних умов розвитку економіки України. Запропоновано напрями стимулювання підприємництва у переробній промисловості, що спрямовані на модернізацію виробництва, розвиток інноваційного потенціалу, підвищення інвестиційної привабливості галузі та зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств у контексті післявоєнного відновлення економіки.*

***Ключові слова:** підприємництво, переробна промисловість, потенціал підприємництва, інноваційний розвиток, цифровізація виробництва, закордонний досвід, технологічна модернізація.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сучасний розвиток економіки України потребує

активізації підприємницької діяльності у переробній промисловості як одного з ключових секторів формування доданої вартості, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та забезпечення її стійкості в умовах глобальних викликів. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, коли виникає необхідність модернізації виробничих потужностей, створення нових робочих місць, розширення експортного потенціалу та забезпечення ефективного використання наявних ресурсів.

Розвиток підприємництва у переробній промисловості значною мірою залежить від ефективності державної політики, інституційного середовища, інноваційної активності, доступу до фінансових ресурсів, рівня цифровізації та взаємодії науки, освіти і виробництва. У цьому контексті особливого значення набуває вивчення та адаптація кращих зарубіжних практик стимулювання, формування та використання підприємницького потенціалу, які довели свою ефективність у провідних країнах світу.

Досвід Німеччини, Польщі, Південної Кореї, Японії, США та інших держав свідчить, що комплексна підтримка підприємництва у переробній промисловості сприяє прискоренню інноваційного розвитку, підвищенню продуктивності праці, розширенню виробництва продукції з високою доданою вартістю та зміцненню позицій на міжнародних ринках. Водночас, в Україні зберігаються проблеми недостатнього рівня інвестиційної активності, обмеженого доступу суб'єктів господарювання до фінансових ресурсів, технологічного відставання окремих виробництв та недостатньої інтеграції бізнесу з науково-освітнім середовищем.

У зв'язку з цим актуальним науковим і практичним завданням є дослідження зарубіжного досвіду стимулювання, формування та використання потенціалу підприємництва переробної промисловості з метою визначення можливостей його адаптації до українських умов та обґрунтування напрямів підвищення ефективності функціонування вітчизняних підприємств переробного сектору.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Питання розвитку, стимулювання та ефективного використання потенціалу підприємництва переробної промисловості набувають особливої актуальності в умовах структурної трансформації економіки, цифровізації виробництва, посилення глобальної конкуренції та необхідності післявоєнного відновлення економіки України. Дослідженню зазначеної проблематики присвячено праці таких науковців, як В.В. Видобора [1], С.О. Іщук [2], М.Я Кобеля-Звір. [3], М.О. Кохан [4], В.В. Михтуненко [5], О.О. Розум [6], О. Саліхова [7], Л.Й. Созанський [8], В.Л. Смісова [9], О.М. Соколова [10], Н.В. Торопченко [11], Т.В Уманець. [12] та ін.,

які розглядають різні аспекти формування конкурентоспроможного промислового сектору, розвитку інноваційного підприємництва, залучення інвестицій та реалізації державної промислової політики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених питанням розвитку підприємництва, інноваційної діяльності та промислової політики, проблема стимулювання, формування та ефективного використання потенціалу підприємництва переробної промисловості залишається недостатньо дослідженою. У науковій літературі значна увага приділяється окремим аспектам державної підтримки промислового сектору, інноваційного розвитку підприємств, залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності виробництва. Однак комплексний аналіз драйверів розвитку підприємництва переробної промисловості в умовах сучасних глобальних трансформацій висвітлено недостатньо.

Недостатньо вивченими залишаються питання адаптації успішних практик Південної Кореї, Німеччини, Японії, Китаю та інших індустріально розвинених країн до умов функціонування української економіки. Потребують подальшого дослідження механізми поєднання державного регулювання та ринкових інструментів стимулювання підприємництва, розвитку людського капіталу, технологічного трансферу, інтеграції науки, освіти й виробництва, а також формування сприятливого інвестиційного середовища для підприємств переробної промисловості.

Крім того, в умовах післявоєнного відновлення України особливої актуальності набуває визначення ключових драйверів формування потенціалу підприємництва переробної промисловості, здатних забезпечити структурну модернізацію економіки, збільшення частки продукції з високою доданою вартістю та зміцнення конкурентних позицій національних виробників на світових ринках. Саме це зумовлює необхідність поглибленого дослідження зарубіжного досвіду розвитку та стимулювання підприємств переробної промисловості з метою виявлення найбільш ефективних механізмів їх адаптації до сучасних умов господарювання в Україні.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є дослідження закордонного досвіду стимулювання, формування та використання потенціалу підприємництва переробної промисловості, визначення ключових драйверів його розвитку та обґрунтування можливостей їх імплементації в Україні для підвищення конкурентоспроможності національного промислового сектору.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Інноваційний розвиток є одним із ключових чинників забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, підвищення продуктивності праці, технологічної модернізації виробництва та формування передумов для сталого економічного зростання. В умовах глобалізації, цифрової трансформації та посилення міжнародної конкуренції інновації виступають основою структурних змін економіки та джерелом формування доданої вартості. Разом із тим, незважаючи на значний науково-освітній потенціал, Україна продовжує стикатися з низкою проблем, що стримують розвиток інноваційної діяльності та знижують ефективність використання наявного інноваційного потенціалу.

Сучасний стан інноваційної сфери характеризується недостатнім рівнем фінансування наукових досліджень, слабкою інтеграцією науки, освіти та бізнесу, недосконалістю інституційного середовища, дефіцитом кваліфікованих кадрів та низькою інноваційною активністю суб'єктів господарювання. Додатковими викликами стали наслідки воєнних дій, які посилили наявні структурні диспропорції та обмежили можливості інноваційного оновлення економіки.

З метою визначення основних бар'єрів на шляху інноваційного розвитку доцільно здійснити систематизацію факторів, які негативно впливають на формування, реалізацію та використання інноваційного потенціалу країни (табл. 1).

Таблиця 1

**Фактори, які перешкоджають інноваційному розвитку
вітчизняної економіки**

Група факторів	Характеристика прояву
Фінансово-інвестиційні	Недостатній рівень фінансування наукових досліджень і розробок; обмежений доступ підприємств до кредитних ресурсів; високі відсоткові ставки; низький рівень венчурного інвестування; високі ризики інноваційних проєктів; недостатня державна фінансова підтримка інновацій.
Організаційно-управлінські	Низька ефективність управління інноваційною діяльністю; відсутність довгострокового стратегічного планування; недостатня кооперація між наукою, освітою та бізнесом; слабкі механізми комерціалізації інновацій; недостатній розвиток інноваційної інфраструктури.
Інституційно-правові	Недосконалість законодавства у сфері інноваційної діяльності; нестабільність регуляторної політики; надмірний адміністративний тиск на бізнес; бюрократичні процедури отримання підтримки; недостатній захист прав інтелектуальної власності.

Економічні	Структурні диспропорції економіки; переважання сировинної спеціалізації; низька частка високотехнологічних виробництв; обмежений внутрішній попит на інноваційну продукцію; макроекономічна нестабільність.
Кадрові та освітні	Дефіцит висококваліфікованих кадрів; трудова міграція фахівців; невідповідність освітніх програм сучасним потребам економіки; недостатній рівень розвитку цифрових та інноваційних компетентностей; старіння наукових кадрів.
Науково-технологічні	Застаріла матеріально-технічна база наукових установ; низький рівень технологічного оснащення підприємств; недостатня кількість прикладних досліджень; повільне впровадження результатів наукових розробок у виробництво.
Інформаційно-комунікаційні	Обмежений доступ до сучасних технологій та інформаційних ресурсів; недостатня обізнаність бізнесу щодо інноваційних можливостей; слабкий розвиток консультаційної та інформаційної підтримки інноваційної діяльності.
Соціально-демографічні	Скорочення чисельності економічно активного населення; демографічне старіння; низька популяризація наукової та інноваційної діяльності серед молоді; недостатня мотивація до підприємництва.
Воєнно-політичні	Руйнування виробничої та наукової інфраструктури; зростання інвестиційних ризиків; релокація підприємств і наукових установ; порушення логістичних ланцюгів; скорочення ресурсів для інноваційного розвитку через воєнні потреби.

Джерело: удосконалено на основі [13].

Аналіз зазначених факторів дозволяє виявити ключові проблеми функціонування національної інноваційної системи та окреслити пріоритетні напрями державної політики щодо стимулювання інноваційної діяльності. У зв'язку з цим доцільно розглянути основні групи факторів, що перешкоджають інноваційному розвитку вітчизняної економіки.

Зазначені вище фактори, що перешкоджають інноваційному розвитку вітчизняної економіки, мають комплексний характер та охоплюють фінансову, інституційну, організаційну, кадрову й технологічну сфери. Водночас, найбільш критичними для розвитку підприємництва переробної промисловості залишаються такі, як: обмеженість фінансових ресурсів, недостатня ефективність державної підтримки інновацій, дефіцит кваліфікованих кадрів та низький рівень впровадження сучасних технологій. Подолання зазначених бар'єрів потребує застосування дієвих механізмів стимулювання інноваційної діяльності, значний досвід реалізації яких накопичено в економічно розвинених країнах світу. Саме тому доцільним є дослідження зарубіжних практик

формування та використання потенціалу підприємництва переробної промисловості з метою їх адаптації до умов України.

Німеччина посідає провідні позиції серед європейських країн за рівнем розвитку промисловості, інновацій та технологічної модернізації виробництва. Важливою особливістю німецької економіки є значна роль середніх промислових підприємств (Mittelstand), які формують основу виробничого сектору країни. Саме ці підприємства забезпечують високу конкурентоспроможність національної економіки завдяки постійному впровадженню інновацій, тісній співпраці з науково-дослідними установами та активному використанню сучасних технологій. Значну увагу в Німеччині приділяють також підготовці висококваліфікованих кадрів через дуальну систему освіти, яка поєднує теоретичне навчання з практичною підготовкою безпосередньо на підприємствах [10].

Одним із ключових напрямів розвитку німецької промисловості стала реалізація програми «Промисловість 4.0» (Industrie 4.0), яка була започаткована в межах Стратегії високих технологій, затвердженої урядом у 2010 році. Головною метою цієї ініціативи є цифрова трансформація виробничих процесів шляхом інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій, автоматизації, штучного інтелекту, інтернету речей та кіберфізичних систем у традиційне промислове виробництво. Такий підхід дозволяє створювати так звані «розумні фабрики», де обладнання, виробничі лінії та логістичні системи взаємодіють між собою в режимі реального часу.

Передумовою впровадження даною програми стало прагнення Німеччини зберегти та посилити свої конкурентні переваги у традиційних галузях промисловості, зокрема, машинобудуванні, автомобілебудуванні, хімічній та електротехнічній промисловості. Незважаючи на високий рівень розвитку цих секторів, країна зіткнулася з необхідністю прискорення цифровізації виробництва та комерціалізації новітніх інформаційних технологій. Саме тому Концепція «Промисловість 4.0» стала інструментом поєднання традиційної виробничої бази з сучасними цифровими рішеннями.

Особливістю німецького підходу до цифрової трансформації є відсутність жорстких галузевих пріоритетів. Політика цифрової трансформації має горизонтальний характер і спрямована на модернізацію всіх секторів економіки незалежно від виду діяльності. Це створює можливості для широкого впровадження інновацій як на великих підприємствах, так і в секторі малого та середнього бізнесу, сприяючи підвищенню продуктивності праці, ефективності використання ресурсів та конкурентоспроможності продукції на світових ринках.

Водночас, реалізація програми супроводжується певними викликами. Серед основних проблем виділяють значні фінансові витрати на впровадження цифрових технологій, складність оцінки економічної ефективності інвестицій для окремих підприємств, а також недостатню готовність частини бізнесу до масштабних технологічних змін. Крім того, автоматизація виробництва та впровадження цифрових рішень можуть призводити до скорочення потреби в робочій силі, особливо на низькокваліфікованих посадах. Це вимагає від держави реалізації додаткових програм перепідготовки працівників, підвищення їхньої кваліфікації та підтримки зайнятості в умовах цифрової трансформації економіки [10].

На сучасному етапі промислова політика Німеччини спрямована не на пряме втручання у діяльність підприємств, а на створення сприятливих умов для розвитку інноваційного та конкурентоспроможного виробництва. Основними інструментами залишаються підтримка наукомістких секторів, стимулювання інвестицій, розвиток інфраструктури, удосконалення системи професійної освіти та забезпечення чесної конкуренції [1].

Розвиток стартап-підприємництва в Німеччині є важливою складовою інноваційної та промислової політики держави. Протягом останніх десятиліть країна сформувала сприятливе середовище для створення та масштабування інноваційних компаній, поєднавши державну підтримку, розвинену фінансову систему, потужний науковий потенціал та активну участь приватного бізнесу. Особливістю німецької моделі є орієнтація не лише на створення нових цифрових стартапів, а й на розвиток технологічного підприємництва у виробничій сфері, машинобудуванні, промисловій автоматизації, енергетиці та біотехнологіях.

Важливу роль у розвитку стартап-екосистеми відіграє державна підтримка підприємницьких ініціатив. У Німеччині реалізується низка програм фінансування стартапів, зокрема, грантові програми, пільгове кредитування, мікрофінансування та венчурне інвестування. Особлива увага приділяється підтримці інноваційних проєктів на ранніх стадіях розвитку, коли доступ до приватного капіталу є обмеженим. Значна частина таких програм реалізується за участю державного банку розвитку та спеціалізованих фондів підтримки інноваційного бізнесу [3].

Суттєвою перевагою німецької стартап-екосистеми є тісна взаємодія між університетами, науково-дослідними установами та підприємницьким сектором. Багато стартапів створюються на основі результатів наукових досліджень та розробок, що сприяє швидкій комерціалізації інновацій і впровадженню нових технологій у виробництво. Важливу роль у цьому процесі відіграють

технологічні парки, бізнес-інкубатори та акселератори, які забезпечують молоді компанії консультаційною, фінансовою та організаційною підтримкою.

Окремою рисою німецької моделі є розвиток регіональних стартап-екосистем. Найбільшими центрами інноваційного підприємництва є Берлін, Мюнхен, Гамбург і Франкфурт-на-Майні, де зосереджені інвестиційні фонди, високотехнологічні компанії, університети та дослідницькі центри. Це сприяє формуванню інноваційних кластерів і підвищує конкурентоспроможність стартапів на міжнародному ринку.

Важливим фактором успіху стартап-підприємництва в Німеччині є також сприятливий інвестиційний клімат і високий рівень захисту прав інвесторів. Держава стимулює залучення приватного капіталу через податкові пільги, програми співфінансування інноваційних проєктів та механізми зниження інвестиційних ризиків. Завдяки цьому німецькі стартапи мають доступ до різноманітних джерел фінансування, що дозволяє їм ефективно розвиватися та виходити на міжнародні ринки [4].

Німеччина є одним із найбільш успішних прикладів формування ефективної системи підтримки інноваційного розвитку та високотехнологічного підприємництва.

Значну роль у стимулюванні розвитку переробної промисловості та високотехнологічного бізнесу відіграли податкові й фінансові механізми підтримки. Зокрема, підприємствам було надано можливість застосовувати прискорену амортизацію та отримувати податкові пільги на інвестиції, спрямовані на придбання нового обладнання, модернізацію виробничих потужностей і розвиток технологічних виробництв. Такий підхід дозволив суттєво зменшити фінансове навантаження на бізнес та стимулювати оновлення основних фондів.

Важливим напрямом державної підтримки стало також пільгове кредитування інноваційних підприємств. Інвестори та підприємці отримували відсоткові компенсації за кредитами, залученими для фінансування придбання основного капіталу, розвитку високотехнологічних виробництв та реалізації інноваційних проєктів. Це сприяло розширенню доступу бізнесу до фінансових ресурсів та прискоренню впровадження нових технологій у виробничі процеси.

Крім того, уряд Німеччини реалізував програми прямої фінансової підтримки інвестиційної діяльності. Підприємства могли отримувати часткову компенсацію витрат на будівництво нових виробничих об'єктів, модернізацію наявних потужностей, розширення виробництва, а також на здійснення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Особлива увага приділялася

проектам у високотехнологічних секторах економіки, для яких розмір державної підтримки був суттєво вищим [2;12].

Однією з характерних особливостей німецької моделі інноваційного розвитку є підтримка кластерних об'єднань. Держава стимулює співпрацю між підприємствами, науково-дослідними установами, університетами та фінансовими організаціями в межах інноваційних кластерів. Така кооперація забезпечує ефективне поєднання наукового потенціалу, інвестиційних ресурсів і потреб бізнесу, що сприяє створенню та комерціалізації новітніх технологій, підвищенню конкурентоспроможності підприємств і прискоренню економічного розвитку країни [2;10;12].

Досвід Польщі є одним із найбільш показових для України, оскільки польська економіка пройшла шлях структурної модернізації промисловості в умовах трансформації економіки та інтеграції до Європейського Союзу. Розвиток підприємництва у переробній промисловості Польщі базувався на поєднанні державної підтримки, залучення інвестицій, стимулювання інноваційної діяльності та регіональної промислової політики. Промисловість залишається одним із ключових секторів польської економіки, формуючи близько 25,1 % валової доданої вартості країни та забезпечуючи зайнятість 24,1 % населення [8].

Одним із головних напрямів стимулювання розвитку підприємництва у переробній промисловості стало активне залучення капітальних інвестицій та модернізація виробничих потужностей. Польща створила сприятливі умови для діяльності інвесторів через розвиток спеціальних економічних зон, використання структурних фондів Європейського Союзу та підтримку інноваційних проєктів. Це дозволило суттєво оновити виробничу базу підприємств і підвищити їхню конкурентоспроможність на європейському ринку.

Важливим інструментом розвитку підприємництва стало стимулювання інноваційної діяльності. Польська промислова політика орієнтується на збільшення частки продукції з високою доданою вартістю та технологічністю. Особлива увага приділяється фінансуванню науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, підтримці інноваційних стартапів та розвитку співпраці між бізнесом і науковими установами. Саме інноваційність продукції та продуктивність праці визначаються як ключові фактори підвищення ефективності діяльності промислових підприємств.

Характерною особливістю польської моделі є регіональна реструктуризація промисловості. Поряд із традиційними промисловими центрами активно формуються нові регіони економічного зростання, які спеціалізуються на виробництві інноваційної продукції. Такі регіони часто

розташовані в територіях із відносно нижчим рівнем заробітної плати та вищим рівнем безробіття, що сприяє залученню інвестицій та створенню нових підприємств. Вони орієнтуються на випуск продукції з вищим рівнем переробки сировини, значною доданою вартістю та експортною спрямованістю.

Особливий інтерес становить досвід розвитку Підкарпатського воєводства, яке вважається одним із потенційних нових промислових центрів Польщі. Незважаючи на відносно невелику частку у промисловому виробництві країни, регіон демонструє найвищі темпи зростання інноваційності продукції, витрат на інноваційну діяльність та продуктивності праці. Структура його промисловості є диверсифікованою і включає виробництво автомобільних компонентів, машинобудування, деревообробку, харчову промисловість та виробництво транспортного обладнання [8;11;12].

Важливим елементом стимулювання підприємництва є підтримка виробництв із високим технологічним потенціалом. Польща активно розвиває машинобудування, автомобілебудування, електротехнічну та електронну промисловість. При цьому державна політика спрямована не лише на збільшення обсягів виробництва, а й на підвищення інноваційності продукції, її конкурентоспроможності та експортного потенціалу [8;11;12].

Південна Корея є одним із найуспішніших прикладів швидкої індустріалізації та економічної модернізації у світовій практиці. Протягом кількох десятиліть країна змогла трансформуватися з аграрної економіки у високотехнологічну індустріальну державу, що посідає провідні позиції на світових ринках електроніки, автомобілебудування, суднобудування, хімічної промисловості та інформаційних технологій. Такий феноменальний промисловий прорив став можливим завдяки активній державній політиці, орієнтації на інновації та ефективній взаємодії між державою, бізнесом і науково-освітнім сектором.

Одним із ключових чинників успіху стало державне стимулювання промисловості. Уряд Південної Кореї реалізував довгострокові програми економічного розвитку, спрямовані на підтримку стратегічно важливих галузей переробної промисловості. Державна підтримка включала пільгове кредитування, податкові стимули, фінансування науково-дослідних робіт, розвиток промислової інфраструктури та підтримку експортоорієнтованих виробництв. Такий підхід дозволив прискорити модернізацію підприємств і підвищити їхню міжнародну конкурентоспроможність [11;12].

Особливе значення для розвитку підприємництва мала експортна політика держави. Протягом тривалого часу експорт розглядався як основний інструмент

економічного зростання. Для підприємств, які виходили на міжнародні ринки, створювалися сприятливі фінансові та організаційні умови, включаючи доступ до дешевих кредитів, страхування експортних ризиків та інформаційну підтримку. У результаті Південна Корея перетворилася на одного з провідних світових експортерів продукції з високою доданою вартістю.

Важливу роль у розвитку переробної промисловості відіграли великі технологічні корпорації (чеболі), серед яких Samsung, Hyundai, LG, SK Group та інші. Вони стали центрами концентрації інвестицій, інновацій та виробничих ресурсів, формуючи навколо себе широкі мережі постачальників і малих підприємств. Співпраця між великим бізнесом і державою забезпечила швидке впровадження нових технологій, підвищення продуктивності праці та розширення присутності корейської продукції на світових ринках.

Значна увага приділяється підтримці інноваційного підприємництва. Держава активно фінансує наукові дослідження та розробки, створює технопарки, бізнес-інкубатори та центри трансферу технологій. Реалізуються спеціальні програми підтримки стартапів, венчурного фінансування та комерціалізації результатів наукових досліджень. Завдяки цьому Південна Корея входить до числа світових лідерів за рівнем інноваційної активності та витратами на дослідження і розробки [3;11;12].

Японія є одним із провідних світових центрів науково-технологічного розвитку та інноваційної діяльності. Економічна політика країни спрямована на стимулювання створення нових технологій, розвиток наукомістких виробництв і залучення інвестицій у високотехнологічні галузі. Важливу роль у цьому процесі відіграє венчурне фінансування та розвинений ринок інвестиційного капіталу, які забезпечують підтримку стартапів, інноваційних підприємств і перспективних науково-дослідних проєктів. Завдяки цьому в країні сформувалася широка мережа малих і середніх інноваційних компаній, які спеціалізуються на розробленні новітніх технологій та виробництві продукції з високою доданою вартістю.

Особливістю японської моделі є активна участь держави у фінансуванні науки, освіти та досліджень одночасно зі стимулюванням приватного сектору до інвестування в інновації. Значна частина витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи фінансується великими корпораціями, які не лише здійснюють власні розробки, а й співпрацюють з університетами, науковими центрами, стартапами та малими інноваційними підприємствами. Така взаємодія сприяє швидкому впровадженню результатів досліджень у виробництво та зміцнює технологічне лідерство країни.

Для стимулювання інвестицій у високотехнологічний сектор уряд Японії застосовує комплекс фінансових і податкових інструментів. Серед них - податкові пільги для венчурних інвесторів, зменшення податкового навантаження на інноваційні компанії, пільгове кредитування підприємств, що здійснюють наукові дослідження та впроваджують технологічні нововведення. Крім того, держава підтримує механізми страхування інвестиційних ризиків, що сприяє підвищенню інвестиційної привабливості інноваційних проєктів і зменшує ризики для інвесторів.

Важливим напрямом державної політики є також підтримка міжнародного інноваційного співробітництва. У межах спеціальних програм іноземним інвесторам надаються субсидії для створення спільних із японськими компаніями науково-дослідних та інноваційних центрів. Пріоритетними сферами такої співпраці виступають цифрові технології, інтернет речей (IoT), біотехнології, генетична інженерія, регенеративна медицина та інші перспективні напрями розвитку науки і техніки.

Японія є однією з провідних індустріальних держав світу, яка досягла значних успіхів у розвитку високотехнологічного виробництва, управлінні якістю та підвищенні ефективності виробничих процесів. Основою конкурентоспроможності японської переробної промисловості стало поєднання інноваційного розвитку, раціонального використання ресурсів, безперервного вдосконалення виробництва та тісної співпраці між державою, бізнесом і науковими установами [6;9].

Однією з найбільш відомих японських практик є концепція Lean Manufacturing (бережливого виробництва), яка була розроблена та впроваджена корпорацією Toyota. Основною метою цієї системи є усунення всіх видів втрат у виробничому процесі, підвищення продуктивності праці, оптимізація використання ресурсів та забезпечення максимальної цінності для споживача. Завдяки застосуванню принципів бережливого виробництва підприємства досягають зниження витрат, підвищення якості продукції та скорочення виробничих циклів.

Важливим елементом японської моделі розвитку підприємництва є система Kaizen, яка передбачає безперервне вдосконалення виробничих, управлінських та організаційних процесів. Особливістю даного підходу є залучення до процесу покращення всіх працівників підприємства незалежно від їх посади. Система Kaizen сприяє формуванню корпоративної культури інновацій, підвищенню ефективності роботи персоналу та забезпечує довгострокове зростання конкурентоспроможності підприємств.

Значна увага в Японії приділяється управлінню якістю. Саме японські компанії стали піонерами впровадження комплексних систем контролю якості (Total Quality Management – TQM), які орієнтовані на постійне вдосконалення продукції та виробничих процесів. Високі стандарти якості стали одним із головних факторів успіху японської продукції на світових ринках та забезпечили довіру споживачів до національних виробників.

Важливу роль у розвитку переробної промисловості відіграють промислові кластери, які об'єднують виробничі підприємства, наукові установи, університети та органи влади. Кластерний підхід забезпечує концентрацію знань, технологій та інвестиційних ресурсів, що сприяє підвищенню інноваційної активності, розвитку коопераційних зв'язків та прискоренню комерціалізації результатів наукових досліджень [3;6;9].

Китайський досвід розвитку підприємництва у переробній промисловості є одним із найуспішніших прикладів трансформації аграрної економіки у високорозвинену індустріальну державу. Основою стимулювання підприємництва стала модель поєднання ринкових механізмів із активною державною підтримкою економічного розвитку. Важливою особливістю китайської моделі стало збереження стратегічної ролі держави при одночасному розвитку приватного сектору, який забезпечує близько 70 % валового внутрішнього продукту країни. Такий підхід дозволив ефективно координувати структурні перетворення та спрямовувати ресурси у пріоритетні галузі переробної промисловості.

Одним із ключових інструментів стимулювання підприємництва стало створення спеціальних економічних зон - спеціальних територій із пільговими умовами господарювання, низькими податковими ставками, спрощеними адміністративними процедурами та можливістю залучення іноземного капіталу. Найвідомішими прикладами є Шеньчжень, Чжухай, Сямень та Шаньтоу, які перетворилися на потужні промислові та інноваційні хаби. Саме через спеціальні економічні зони Китай інтегрувався у світову економіку та залучив провідні міжнародні корпорації до розвитку власної промислової бази [5;7].

Важливу роль у розвитку підприємництва відіграла політика залучення прямих іноземних інвестицій. Іноземний капітал став одним із головних джерел фінансування модернізації китайської промисловості, забезпечивши надходження сучасних технологій, управлінського досвіду та доступ до світових ринків збуту.

Суттєвим фактором успіху стала експортно-орієнтована промислова політика. Китайська влада послідовно підтримувала підприємства, орієнтовані на

зовнішні ринки, надаючи їм податкові, кредитні та митні преференції. Завдяки цьому країна поступово перетворилася на «світову фабрику», яка виробляє широкий спектр продукції - від товарів легкої промисловості до складної електроніки, машинобудівної продукції та високотехнологічного обладнання.

Важливим напрямом стимулювання підприємництва стало створення сприятливого податкового та регуляторного середовища. Для інвесторів у спеціальних економічних зонах діяли податкові пільги, спрощені механізми реєстрації бізнесу та державна підтримка інфраструктурних проєктів. Одночасно уряд активно інвестував у розвиток транспортної, енергетичної та логістичної інфраструктури, що дозволило суттєво знизити витрати підприємств на виробництво та експорт продукції.

Особливістю китайської моделі стала реалізація політики «технології в обмін на ринок», відповідно до якої транснаціональні корпорації отримували доступ до внутрішнього ринку країни в обмін на передачу сучасних технологій. Такий підхід сприяв швидкому технологічному оновленню переробної промисловості та формуванню власного науково-технічного потенціалу. У результаті Китай поступово перейшов від виробництва трудомісткої продукції до випуску високотехнологічних товарів і розвитку інноваційних секторів економіки [5;7;11]. Значна увага приділялася розвитку людського капіталу та інноваційної інфраструктури. Держава інвестувала у підготовку кваліфікованих кадрів, розвиток наукових центрів і технологічних парків. Нині в Китаї функціонує понад 50 зон високих технологій та десятки науково-технічних центрів, які забезпечують постійне оновлення виробничих процесів і підвищення конкурентоспроможності підприємств [5;11].

Досвід Південної Кореї, Німеччини, Японії та інших індустріально розвинених країн підтверджує, що ключовими драйверами розвитку переробної промисловості виступають цілеспрямована державна політика, стимулювання технологічного оновлення підприємств, розвиток людського капіталу, інтеграція науки, освіти й бізнесу, а також підтримка експортоорієнтованого виробництва.

Таким чином, сучасні виклики, пов'язані зі структурною перебудовою економіки України, необхідністю післявоєнного відновлення виробничого потенціалу та інтеграції у глобальні ланцюги створення доданої вартості, актуалізують потребу в адаптації найбільш успішних міжнародних практик до національних умов господарювання. У зв'язку з цим доцільним є розроблення комплексу рекомендацій щодо стимулювання, формування та ефективного використання потенціалу підприємництва переробної промисловості, спрямованих на забезпечення інноваційного розвитку, підвищення інвестиційної

привабливості галузі та зміцнення конкурентних позицій українських виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках. Проведене дослідження дозволило встановити, що успішний розвиток підприємництва у переробній промисловості забезпечується не окремими заходами підтримки, а їх комплексним поєднанням у межах цілісної державної та регіональної політики. З огляду на це, для підвищення ефективності формування та використання потенціалу підприємництва в Україні запропоновані рекомендації доцільно систематизувати за функціональними напрямками впливу. Такий підхід дозволить визначити пріоритетні механізми реалізації державної політики та забезпечити стимулювання розвитку переробної промисловості. Всі запропоновані заходи згруповано в організаційні, фінансові, економічні, інноваційно-технологічні та кадрово-освітні драйвери розвитку.

Організаційні драйвери спрямовані на формування інституційної та інфраструктурної основи розвитку підприємництва, кооперацію бізнесу, науки й регіонального розвитку:

- розвиток регіональних промислових кластерів;
- посилення співпраці ЗВО, науки та підприємств;
- відновлення та модернізація логістичної інфраструктури;
- формування механізмів післявоєнного відновлення;
- розвиток мережі регіональних центрів технологічної та консультаційної підтримки;
- розвиток індустріальних парків і виробничих кластерів у регіонах;
- розвиток індустріальних парків і спеціальних економічних зон;
- запровадження механізму сертифікації та адресної підтримки технологічно розвинених підприємств.

Фінансові драйвери включають інструменти прямої та непрямої фінансової підтримки, спрямовані на стимулювання інвестиційної активності та модернізації виробництва:

- розвиток спеціалізованих фондів підтримки МСП;
- активізація залучення інвестицій у переробну галузь;
- створення спеціалізованого банку розвитку для фінансування модернізації переробних підприємств;
- надання податкових пільг підприємствам, які інвестують у нове обладнання;
- надання податкових пільг підприємствам, що впроваджують інновації.

Економічні драйвери формують економічні стимули для розвитку виробництва, розширення ринків збуту та підвищення конкурентоспроможності підприємств:

- розширення програм підтримки переробної промисловості;
- розширення експортної підтримки виробників;
- стимулювання експорту продукції з високою доданою вартістю;
- створення державних програм модернізації переробної промисловості.

Інноваційно-технологічні драйвери пов'язані з технологічною модернізацією, цифровою трансформацією та підвищенням ресурсної ефективності підприємств:

- впровадження цифрових технологій у виробництво;
- розвиток енергоефективних виробництв.

Кадрово-освітні драйвери спрямовані на формування людського капіталу, забезпечення підприємств кваліфікованими кадрами та адаптацію системи освіти до потреб сучасної промисловості:

- розвиток дуальної освіти та перекваліфікації;
- запровадження програм підготовки кадрів для сучасних виробництв.

Дані блоки драйверів є взаємопов'язаними: фінансові стимули не дадуть повного ефекту без підготовки кадрів, а інноваційні технології потребують організаційної інфраструктури та економічної підтримки держави.

Вище зазначене свідчить, що основними драйверами розвитку підприємництва на інноваційній основі є активізація державної підтримки бізнесу, стимулювання інновацій, розвиток людського капіталу, цифровізація виробництва, кластерний підхід та експортна орієнтація. Для України найбільш перспективними напрямками адаптації зарубіжного досвіду є впровадження елементів дуальної освіти за німецькою моделлю, розвиток індустріальних парків за польським та китайським досвідом, стимулювання інноваційного підприємництва за прикладом Південної Кореї, а також використання японських практик управління якістю та підвищення ефективності виробництва. Це сприятиме модернізації переробної промисловості та підвищенню її конкурентоспроможності в умовах післявоєнного відновлення економіки України.

Перспективи подальших досліджень. Важливим напрямом наукового пошуку є розроблення моделей використання зарубіжного досвіду для забезпечення післявоєнного відновлення економіки України, модернізації виробничих потужностей, інтеграції вітчизняних підприємств у міжнародні

ланцюги створення доданої вартості та підвищення ефективності використання підприємницького потенціалу переробної промисловості.

Список використаних джерел:

1. Видобора В.В. Промислова політика Німеччини у XX–XXI ст.: досвід економічного ривка. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-16>
2. Наукові засади структурної трансформації промислового сектора економіки: міжнародний, національний та регіональний виміри: монографія; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; наук. редактор д.е.н., проф. С.О. Іщук. Львів, 2023. 191 с. (Серія «Регіони: моніторинг, прогнози, моделі»). <https://ird.gov.ua/irdp/p20230003.pdf>
3. Кобеля-Звір М.Я. Гранти для переробної галузі як інструмент її розвитку в умовах війни та повоєнний час. *Підприємництво та інновації*. 2023. Вип. 28. С. 47-51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/28.7>
4. Кохан М.О., Мазур А.В. Стратегія розвитку стартап-підприємництва в Україні з урахуванням досвіду Німеччини. *Стратегія економічного розвитку України*. 2021. № 49. С. 34-53. DOI <https://doi.org/10.33111/sedu.2021.49.034.053>
5. Mykhtunenko V., Zhukov O. «Chinese economic miracle»: the experience of socio-economic reform of China (II half of the XX – beginning of the XXI century). *Kitaĕznavčĭ doslĭdžennâ*. 2021. № 1 Рр. 111–123. DOI: <https://doi.org/10.51198/chinesest2021.01.111>
6. Розум О.О. Зарубіжний досвід економічного стимулювання післявоєнного розвитку суб'єктів малого підприємництва: перспективні практики для України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 20. С. 218-226. DOI: [10.32702/2306-6814.2024.20.218](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.20.218)
7. Саліхова О. Високотехнологічна економіка. Уроки Китаю. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 3. С. 27-49. DOI: [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020\(131\)02](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020(131)02)
8. Созанський Л.Й. Економічна оцінка ефективності функціонування промисловості Польщі та її регіонів. *Світове господарство та зовнішньоекономічні відносини*. 2021. Вип. 3 (149). С. 47-52. DOI: doi.org/10.36818/2071-4653-2021-3-8
9. Смесова В.Л., Піскаревський К.В. Інноваційний розвиток та технологічне підприємництво: досвід зарубіжних країн для України. *Ефективна економіка*. 2025. № 8. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.8.48>

10. Соколова О.М. Світовий досвід формування і реалізації державної структурної політики: моделі та тенденції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 37. С. 81-87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-37-13>
11. Торопченко Н.В. Досвід зарубіжних країн в інвестиційному стимулюванні економічного розвитку. *Ефективна економіка*. 2020. №10.. DOI: [10.32702/2307-2105-2020.10.148](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.10.148)
12. Актуалізація управління бізнес-процесами за умов цифровізації економіки України: монографія / [Уманець Т.В. та ін.]; за наук. ред. Т. В. Уманець; НАН України, ДУ «Ін-т ринку і екон.-екол. дослідж. НАН України». Одеса: ДУ «ІРЕЕД НАНУ», 2024. 596 с. DOI: <https://doi.org/10.31520/978-617-14-0350-5>
13. Формування системи технологічного підприємництва в Україні: теоретико-методичні засади: монографія [Бутенко А.І та ін.]: НАН України, Ін-т. пробл. ринку та екон.- екол. дослідж. Одеса: ІРЕЕД НАНУ, 2018. 128 с.
14. Гуцалюк О.М., Бондар Ю.А. Конкурентоспроможність корпоративних об'єднань підприємств у системі транскордонної інтеграції України до ЄС. *Архітектура європейської безпеки в ХХІ столітті: монографія [Електронне видання]*. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2026. С. 367-381. DOI: <https://doi.org/10.32342/eurosec/9789664346181>

Ihor FEDOROV

Postgraduate student of the
Department of Entrepreneurship Development
State Organization «Institute of Market
and Economic & Ecological Researches
of the National Academy of Sciences of Ukraine»,
Odesa, Ukraine
 <https://orcid.org/0009-0009-2240-4595>
itechexpert@i.ua

DRIVERS OF STIMULATION, FORMATION AND USE OF ENTREPRENEURIAL POTENTIAL IN THE MANUFACTURING INDUSTRY: FOREIGN EXPERIENCE

Abstract. *The article examines foreign experience in stimulating, forming and using the potential of entrepreneurship in the processing industry in the context of*

modern challenges of the global economy, digital transformation of production and the need for structural modernization of national economy. The importance of developing entrepreneurship in the processing industry as one of the key factors in ensuring economical growth, creating added value, increasing the employment level of the population, and strengthening the country's competitiveness in world markets is substantiated. The main drivers of stimulating, forming and effective use of the potential of entrepreneurship have been identified, including state support, innovative development, investment support, human capital development, digitalization of production processes, clustering of the economy and integration of enterprises into global value chains.

The study analyzed the features of state policy regarding the development of the processing industry in Germany, Poland, South Korea, Japan, and China.

Based on the generalization of international experience, the directions of its adaptation to the modern conditions of development of Ukraine are substantiated. A set of recommendations is proposed for stimulating entrepreneurship in the processing industry, aimed at expanding state support programs, developing industrial parks and industrial clusters, improving mechanisms for financing innovation activities, introduction of digital technologies, development of dual education, strengthening cooperation between business, science and higher education institutions, as well as support for the export of products with high added value. The implementation of the proposed measures will contribute to increasing the competitiveness of processing industry enterprises, strengthening the economic security of the state and ensuring effective post-war recovery of the Ukrainian economy.

Keywords: entrepreneurship, processing industry, entrepreneurial potential, innovative development, digitalization of production, foreign experience, technological modernization.

Надійшла до редакції: 01.05.2026

Пройшла рецензування: 15.05.2026

Прийнята до друку: 22.05.2026

Опублікована: 29.05.2026